

Луценко С., Шанскова Т., Розвиток критичного мислення молодших школярів засобами проблемного навчання. Специфіка фахової підготовки майбутніх учителів на засадах компетентнісного підходу: досвід, реалії, перспективи. Збірник матеріалів Всеукраїнської з міжнародною участю науково-практичної конференції (29 листопада 2022 року) / за заг. ред. І.В. Голубовська – Житомир: ФО-П «Н.М.Левковець», 2022. – С 42-45.

С. О. Луценко,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри початкової освіти та культури фахової мови **Шанскова Т. І.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Розвиток критичного мислення молодших школярів засобами проблемного навчання

Сучасна освітня система України знаходиться на піку освітніх реформ. Нова українська школа націлена на формування конкурентоспроможної на ринку праці особистості, здатної до самонавчання впродовж життя та критичного мислення, а також ставити цілі й досягати їх. Критичне мислення, вміння кооперуватися з іншими людьми та вирішувати проблеми дослідники освіти визнали найбільш важливими для ХХІ століття.

Особливої актуальності набуває проблема розвитку критичного мислення школярів початкової школи, оскільки стрімко змінюваний технологічний і соціальний світи потребують різних стилів мислення, формування та окреслення власного бачення щодо певної ситуації, вміння швидко перебудовуватися в нестандартній ситуації та досягати поставлених цілей.

Розвиткові критичного мислення присвятили свої праці такі вчені: К. Бабанов, І. Зязюн, Д. Десятов, С. Мирошник, Г. Мошковська, О. Пехота, О. Пометун, Л. Піроженко, І. Сущенко, О. Тягло, С. Терно, О. Чуба, М. Шеремет та ін.

Критичне мислення є спільним умінням для десяти ключових компетентностей Нової української школи, яке здатне забезпечити успішну самореалізацію учня. Спираючись на зарубіжні дослідження, С. Терно визначає критичне мислення як здатність використовувати прийоми обробки інформації, що дозволяють досягти очікуваного результату, здатність логічно робити висновки, приймати обґрунтовані рішення, оцінювати позитивні та негативні властивості процесу інформації та розумових здібностей [4, с. 56].

І. Дорожко зазначає, що критичне мислення – це самостійне мислення. Учні повинні мати достатньо свободи мислити самостійно та вирішувати

найскладніші питання. Можна мислити критично в будь-якому віці. Уже учні першого класу накопичили для цього достатньо життєвого досвіду та знань. Навіть діти дошкільного віку здатні критично й самостійно мислити. Саме завдяки критичному мисленню традиційний процес пізнання знаходить індивідуальність і стає свідомим, безперервним та продуктивним [1, с. 52].

Мета статті – проаналізувати теоретичні основи розвитку критичного мислення, розглянути застосування засобів проблемного навчання з метою розвитку критичного мислення молодших школярів.

Для успішного формування критичного мислення в молодших школярів, важливо правильно і своєчасно продіагностувати рівень розвитку критичного мислення, адже зустрічаючись із новою інформацією, учні повинні вміти розглядати нові ідеї з різних точок зору, ставлячись до них критично. Це означає, що критичне мислення має стати стратегічною основою Нової української школи, а вчитель – найважливішою ланкою в цьому процесі, сприяючи розвитку критичного мислення суб'єктів освітнього процесу вже в початковій школі.

Л. Колток та Л. Білецька стверджують, що сучасний етап розвитку суспільства, модернізація Нової української школи вимагають удосконалення змісту та технології педагогічної освіти в Україні. Ми поділяємо цю точку зору, оскільки початкова школа повинна відігравати важливу роль у всебічному розвитку учнів, формуванні загальнолюдських цінностей, досвіду, забезпеченні готовності та здатності учнів жити й адаптуватися до швидких змін у державі, здатності мислити самостійно, критично, творчо, генерувати нові ідеї [2, с. 66].

Проаналізувавши різні точки зору на поняття "критичне мислення", ми дійшли висновку, що, будучи одним з провідних видів розумової діяльності людини, якому характерний високий рівень сприйняття, критичне мислення використовує когнітивні технології або стратегії, які спрямовані на підвищення можливості досягнення бажаного результату. Це народження нового знання з урахуванням наявного досвіду й різних точок зору. Застосування даного виду мислення найбільш ефективно при вирішенні завдань, формулюванні висновків і прийнятті рішень.

Особливості формування й розвитку критичного мислення в молодших школярів ґрунтуються на таких основних положеннях:

1. Освітній процес спрямований не на заучування та запам'ятовування нових знань, а на осмислення та перетворення отриманої інформації.

2. Розвиток критичного мислення учнів початкової школи не можливий без залучення технологій активного навчання, коли діти досліджують, шукають, інтерпретують матеріал.

3. Організація навчально-пізнавальної діяльності повинна бути спрямована на формування критичного мислення, якому притаманні постановка та пошук відповідей на питання, обґрунтування та формулювання власних гіпотез та тверджень, аналіз проблеми чи ситуації з різних боків для розуміння сутності розв'язуваної проблеми.

Критичне мислення формується й розвивається при обробці інформації,

вирішенні проблем, оцінці ситуації, виборі раціональних способів дії. О. Надобко доводить, що уроки математики створюють плідні умови для формування та розвитку критичного мислення. Доречно використовувати методи викладання математики в структурі уроків критичного мислення, щоб забезпечити здобуття відповідних математичних знань, розвиток предметних навичок, створити умови для формування та розвитку критичного мислення, сформувати та розвинути групи базових компетенції [3, с. 2].

С. Терно справедливо зазначає, що кожен повинен подбати про те, щоб під час навчання створити відповідні умови: внести відповідні зміни у зміст освіти, методи навчання та форми педагогічної роботи. Ці зміни повинні бути зосереджені на прийнятті та розробці стратегій критичного мислення. Реформа освіти змінить не лише її роль, а й структуру освіти загалом [4, с. 10].

Формування критичного мислення можливе завдяки проблемному навчанню. К. Шевчук зазначає, що проблемне навчання – це постановка перед учнями певного пізнавального завдання, яке містить суперечність, викликає дискусію, спонукає до роздумів, пошуку та висновків [5, с. 21].

Нашу думку, проблемне навчання – це технологія, основні функції якої полягають у тому, щоб:

- стимулювати активний пізнавальний процес учнів, їх самостійність у навчанні;
- виховувати в них творчий, дослідницький, критичний стиль мислення;
- знайомити учнів із логікою та методами дослідження наукових проблем.

Аналіз програм, підручників та методичних посібників із математики для початкової школи показав, що 50 % вправ, представлених у підручниках з математики та в дидактичних матеріалах, є своєрідними проблемами. Над їх рішенням учень повинен замислитися, якщо не перетворювати їх виконання на чисто тренувальну роботу, пов'язану з рішенням за готовим, даним учителем зразком.

Отже, проблема розвитку критичного мислення в молодшому шкільному віці є актуальною, оскільки розвивати мислення – це значить розвивати вміння думати. Завдяки здатності людини нестандартно мислити виявляються нові шляхи вирішення проблем, вирішуються складні завдання, робляться відкриття, з'являються винаходи. У сучасному суспільстві робиться запит на освіченого, креативного учня, який самостійно приймає рішення та може запропонувати нові ідеї, способи вирішення тієї чи іншої проблеми.

Основним у створенні проблемної ситуації під час уроків математики є навчання математики. Проблемні ситуації, створені вчителем під час уроку, активізують діяльність учнів, роблять сприйняття активнішим, емоційним, творчим. Створення проблемних ситуацій під час уроків підвищує інтерес до предмета, впливає на підвищення якості знань, умінь і навичок учнів, розвитку розумової діяльності.

Список використаної літератури

1. Дорошко І., Туріщева Л. Особливості розвитку критичного мислення молодших школярів у процесі відгадування загадок. *Освіта та суспільство*. 2019. №1 (95). С. 52–59.
2. Колток Л., Білецька Л. Критичне мислення молодших школярів як психологопедагогічний феномен. *Молодь і ринок*. 2019. № 9 (176). С. 66–70.
3. Надобко О. Розвиток критичного мислення молодших школярів на уроках математики. URL: <http://dspace.vspu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6522/Nadobko%20Oksana.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
4. Терно С. О. Теорія розвитку критичного мислення : посібник для вчителя. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2011. 105 с.
5. Шевчук К. Проблемне навчання як засіб формування стійких навичок здорового способу життя. *Учитель початкової школи*. 2018. № 11. С. 20–21.